

ПРВИ ДЕО - одредбе Правилника и План и програм васпитно-образовног рада

Други део - Упутство за остваривање програма

На основу члана 23. Закона о васпитању и образовању деце и омладине ометене у развоју ("Службени гласник СР Србије", број 43/84),

Просветни савет СР Србије доноси

Правилник о плану и програму васпитања и образовања за предшколско васпитање и образовање деце оштећеног вида

Правилник је објављен у "Службеном гласнику СРС - Просветни гласник", бр. 2/89 од 15.4.1989. године.

Члан 1.

Овим правилником утврђује се план и програм васпитања и образовања деце оштећеног вида.

План и програм васпитања и образовања из става 1. овог члана саставни су део овог правилника.

Члан 2.

Овај правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у "Службеном гласнику СР Србије - Просветни гласник".

ПС број 610-480/86

У Београду, 29. јула 1988. године

Председник
Просветног савета СР Србије,
др Миодраг Сибиновић, с.р.

ПЛАН ВАСПИТНО-ОБРАЗОВНОГ РАДА

I Корективни рад

1. Сензомоторни развој	2
2. Психомоторни развој	2
3. Компензаторни развој	2
4. Оријентација у простору	2
5. Плеоптичка и ортоптичка рехабилитација	1
6. Логопедски рад	1
7. Корективна гимнастика	1

II Васпитно-образовни рад

1. Природна и друштвена средина	2
2. Развој говора	2
3. Формирање елементарних математичких појмова	2
4. Физичко и здравствено васпитање	2
5. Ликовно васпитање	2
6. Музичко васпитање	2
7. Припрема деце за полазак у школу	2

Вежбе корективног рада и активности трају по 30 минута. План даје оријентационо време (30 мин.); јер трајање појединачних активности зависи од узраста детета, степена оштећења вида и стручног налаза лекара и тифлопедагога.

Рад са децом оштећеног вида дели се у три групе:

- млађа васпитна група од 3 до 4 године,
- средња васпитна група од 4 до 5 година,
- старија васпитна група од 5 до 7 година.

ПРОГРАМ ВАСПИТНО-ОБРАЗОВНОГ РАДА

Циљеви васпитно-образовног рада су:

- стварање услова за правилан психофизички развој следе и слабовиде деце, подстицање правилног развоја и коришћења преосталих визуелних функција и превазилажење хабитуса као последице визуелног оштећења;

- систематско деловање на развој интелектуалног, телесног, сензорног, психомоторног, језичког, емоционалног и социјалног понашања деце оштећеног вида;

- правилно усмеравање целокупног развоја визуелно оштећене деце како би се спречиле и ублажиле појаве секундарног одступања у њиховом развоју;

- оспособљавање деце оштећеног вида за укључивање у даљи ток њиховог образовања и интеграцију у социјалној средини.

Задаци васпитно-образовног рада су:

- развијање психофизичких способности, отклањање или ублажавање последица сметњи

у развоју;

- развијање чулне осетљивости;
- развијање визуелног опажања и оспособљавање за правилно коришћење остатка вида;
- развијање сензорних и психомоторних способности које доприносе савладавању основних проблема и тешкоћа које произлазе из стања визуелне оштећености;
- спречавање појаве фиксирања блиндизма код слепе деце (погрешне навике својствене слепој деци);
- развијање диференцијације предмета који ову децу окружују, именовање предмета и одређивање односа међу њима, што подразумева развој стереоскопског, дубинског и уопште просторног вида, код деце са остацима вида;
- развијање хигијенских, радних, културних и других навика и вештина; самопослуживања и послуживања других;
- развијање спретности, окретности, тачности и ефикасности покрета у игри и раду;
- формирање код деце позитивне слике о себи, стварање услова да се доживи радост детињства, али и навике на одређене напоре у превазилажењу животних тешкоћа;
- оспособљавање деце оштећеног вида да преко осталих чула и сачуваних остатака вида изражавају и успостављају контакт са природом и околином, путем игара и разноврсних дечјих занимања.

I КОРЕКТИВНИ РАД

Задаци:

- подстицање развоја чула опажања у области визуелне, аудитивне и тактилне перцепције, као и дискриминације помоћу чула мириса и укуса;
- развијање и богаћење сензорног, сензомоторног и психомоторног искуства детета оштећеног вида;
- развијање моторике, моторичких вештина и спретности у манипулисању и кретању, координације и контроле покрета, њихове брзине, тачности и равнотеже;
- емоционално и социјално развијање детета, подстицање развоја говора, језика, виших когнитивних функција и других менталних способности деце оштећеног вида;
- припремање детета оштећеног вида за полазак у школу, за савладавање почетног читања и писања, основних математичко-логичких појмова;
- развијање компензаторних механизма како би се омогућило превладавање тешкоћа насталих због смањених визуелних.

СЕНЗОМОТОРНИ РАЗВОЈ

Вежбе визуелног опажања

- Опажање предмета из дечје околине.
- Опажање једноставних дводимензионалних геометријских слика.
- Перципирање играчака блиских дечјем интересовању (лутка, домаћа животиња, саобраћајно средство).
- Одвајање предмета по облику.
- Одвајање предмета по величини (мало, велико, ситно, крупно).

- Издвајање и сортирање предмета угластог облика (квадрат, правоугаоник, троугао).
- Издвајање играчака према намени коришћења (намештај, посуђе, саобраћајна средства, домаће и дивље животиње).
- Препознавање слике предмета и фигура у две основне боје (црно-бела).
- Препознавање предмета, фигура и слика животиња у три боје (сликовница) и разврставање фигура према величини, облику, боји.
- Постављање предмета неправилних облика у лежиште калупа (круг, квадрат, звезда, троугао, облик животиња, облик воћа и сл.).
- Састављање фигура (фигура воћа, животиња, познатих предмета и сл.) у боји из два дела.
- Састављање слика из три и четири дела (фигуре деце, познатих предмета, омиљених животиња и сл.).
- Издвајање предмета по величини.
- Издвајање геометријских слика из различитих величина.
- Разликовање боја: црно, бело, црвено, жуто, зелено, плаво.
- Разликовање и сврставање предмета и слика по боји (једнобојних слика и фигура, двобојних, тробојних и четворобојних).
- Именовање предмета из дечјег интересовања по сећању (парадајз, паприка, лимун), пионирска марама и сл.
- Разврставање предмета и слика по боји, облику и величини.
- Разврставање предмета по боји на вербални захтев (издвојити све што је зелено, црвено, плаво, жуто итд.).
- Упознавање са нијансама боја (зелено - светло, тамно, тегет, небоплаво, светложуто, лимунжуто итд.).
- Слагање пластичних клинчића по боји (ред црвених, ред плавих, ред жутих итд.).
- Препознавање предмета и фигура представљених у слици оивичених облика дебљом линијом у боји (црном линијом на белој подлози, затим на жутој подлози) вежба контраста боја према основи.
- Визуелно представљање и памћење фигура и цртежа.
- Препознавање представљених облика предмета (у скупу од два до три) са издвајањем датих предмета, присећање који предмет недостаје.
- Усвајање броја предмета у скупу са постепеним изузимањем једног, два, три предмета.
- Опажање и препознавање једноставних слика предмета из дечјег интересовања (у скупини од два до три) са изузимањем једне од њих и присећање одстрањених слика предмета.
- Опажање и препознавање више слика у скупини са потпуним издвајањем једне, две и више слика и именовање издвојених слика.
- Опажање и препознавање две и више контурних слика (нацртаних на картончићима или на табли) уклапање слика и цртање слика на папиру.
- Опажање и препознавање предмета или слика (од две или три у скупини) постављање под различитим угловима (90°, 180°, 360°, проналажење правилног положаја).

Вежбе за састављање делова у целине

- Из групе предмета разврстати парове по различитим својствима (облик, боја и величина).
- Састављање предмета (играчке) из делова поступно из два, три, четири дела (ауто, авион, лутка).
- Састављање делова геометријских слика, фигура (квадрат из два правоугаоника, два троугла), слика или исечене фигуре неправилних предмета из два, три дела.
- Опажање, препознавање и сортирање предмета или слике предмета из веће скупине, различите по намени коришћења (воће, поврће, прибор за јело, домаће, дивље животиње и сл.) у скупини истих врста.
- Опажање, препознавање и сврставање предмета истих врста по величини (малих, већих, великих и највећих).

Вежбе визуелне перцепције са фокусирањем цртежа разних величина и оивиченог одређеним дебљинама линије

- Перцепирање и препознавање једноставних цртежа оивичених дебелом линијом.
- Перцепирање и препознавање цртежа неправилних облика оивичених дебелом линијом (чаше, бокали, вазе, кухињско посуђе).
- Перцепирање и препознавање цртежа предмета контурно оивичених дебљом линијом (воће, поврће), бојадисање унутрашњих делова цртежа једном бојом.
- Перцепирање и препознавање цртежа дивљих и питомих животиња контурно оивичених дебљом линијом.
- Перцепирање и препознавање цртежа саобраћајних средстава контурно оивичених дебљим линијама на: белој, жутој, светлозеленој подлози, бојадисање тих цртежа одговарајућим бојама.
- Перцепирање и препознавање једноставних цртежа цвећа, дрвећа, предмета из природе оивичених објеката дебљом линијом, бојадисање цртежа коришћењем више одређених боја.
- Уцртавање у свесци, са ишпартаним видним линијама, вертикалне, косе, валовите, изломљене линије, кружића, облика квадрата, правоугаоника, троугла.
- Цртање у свесци, са ишпартаним видним линијама, без шаблона: вертикалне, косе, хоризонталне, валовите, изломљене линије, кружнице, облика квадрата, правоугаоника, троуглова.
- Бојадисање квадратића величине 2 cm у шаховском пољу црном бојом, фломастером.
- Бојадисање шаховског поља црном бојом.
- Бојадисање шаховског поља жутом и црвеном бојом.
- Уцртавање штампаних слова по шаблону у свеске са видним ишпартаним линијама: Т, Г, Н, Ш, Ж, П, Е, И, Ј, Л, М, Њ, О, С, Ф.
- Повлачење линије између нацртаних тачака на папиру у облику квадрата, правоугаоника, троугла.
- Цртање фигура воћа повлачењем линија од уцртаних тачака на листу папира.
- Повлачење линија око нацртаног шаблона круга, квадрата, троугла.
- Уцртавање круга на хартији слева надесно и обрнуто - здесна улево.
- Визуелно праћење клаћења лопте на вису испред очију (на удаљености од 30 cm) здесна улево и обрнуто - слева удесно.
- Визуелно праћење клаћења лопте на вису испред очију у правој линији са приближавањем од 5 и удаљености до 60 cm.
- Спаривање картица истих асоцијативних слика, слова и нацртаних штампаних слова

по задатку.

- Писање великих штампаних слова на картончићима величине од 5x5 cm, фломастером у боји (црним, црвеним, плавим, жутим, зеленим).

Вежбе тактилног опажања

Практичне вежбе тактилног опажања предмета

- Опажање, опис и препознавање и разврставање плодова (кестена, ораха, лешника).
- Семенски плодови воћа и поврћа: (кајсије, брескве, кукуруз, пасуљ, грашак, боб, кафа).
- Поврће: парадајз, кромпир, шаргарепа, паприка, першун, лук (црни), лук (бели), купус, роткве и др.
- Гранчице разног дрвећа са лишћем (листопадно, зимзелено).
- Облици играчака домаћих животиња направљених од пластике, гуме, филца, дрвета и сл. (мачка, пас, коњ, магарац, свиња, овца, крава, коза).
- Цветови са стабљиком и лишћем (пољско, баштенско, цвет дрвета и сл.).
- Облици играчака дивљих животиња: (зец, лисица, вук, медвед и др.).
- Облици играчака пернатих животиња (кокошка, петао, патка, гуска).
- Облици играчака Дизнијевих јунака: (Мики-миш, Паја-патак, Шилџа, Плутон).
- Облици играчака које представљају саобраћајна средства: (ауто, аутобус, трамвај, тролејбус).
- Опажање геометријских фигура и разврставање према облику: округло, ваљкасто, угласто (лопта, тространа пирамида, призма, коцка).
- Опажање материјала према површинској структури - глаткоћа и храпавост (гладак папир, храпав папир, целофан, новински папир, папир из свеске, папир за штампање књига, брусни папир - ситнији, крупнији и грубе храпавости).
- Опажање и издвајање материјала - према квалитету (платно од памука, свила, вуна, кожа, чоха, дрво, пластика, гума, метал, стакло).
- Опажање и разврставање материјала по крутости и мекоћи (савитљиво, круто), папир, картон, кеса од најлона, тврда пластика, кожа, гума, памук, вуна, жица.
- Опажање и издвајање предмета према употреби: посуђе за јело, прибор за јело, алат (чекић, клешта) маказе, игла.
- Опажање и разврставање дидактичког материјала по величини и облику: кругови, коцке, лопте - кликери, штапићи, кутије.
- Опажање и разврставање дидактичког материјала према облику и величини геометријских слика (круг, квадрат, правоугаоник, шестоугаоник, ромб и сл.).
- Уметање шаблона фигура у калупе одређених форми - геометријских слика, облика плодова, фигура домаћих животиња, облика посуђа, воћа.
- Састављање шаблона фигура у калупе одређених форми - геометријских слика, облика плодова, фигура домаћих животиња, облика посуђа, воћа.
- Састављање шаблона фигура у калупе одређених форми из два, три дела (геометријски облици, облици плодова и домаћих животиња, убацивање у прорезе кутије фигура одређених облика - лопте, коцке, тростране призме и сл.).
- Састављање предмета из делова (састављање лутке, колица, аута, лево-коцке).
- Опажање рељефних линија, скица, цртежа израђених у барелефу, на пластичним

фолијама, рељефних, равних, изломљених, валовитих линија.

- Цртежи фигура контурно оивичени линијама фигура: кућа, квадрата, троугла, правоугаоника, воћа, поврћа, домаћих животиња, посуђа и сл.

- Цртежи фигура контурно оивичени тачкастом рељефном линијом.

- Опажање и препознавање рељефних цртежа разних облика равних површина и са различитим фактурама делова цртежа, рељефних слика израђених у високом барелефу (воће, поврће, домаће и дивље животиње, посуђе, саобраћајна средства).

- Опажање и препознавање предмета природних величина за коришћење у свакодневном животу са наменом (школски, кухињски и собни намештај), одећа - обућа, прибор за чишћење одеће - обуће, школски прибор и сл.

- Опажање и препознавање обележених правоугаоних фигура са обележавањем од 1 до 6 већих рељефних тачака, сортирање истих фигура по паровима са истим бројем тачака (игра са доминама).

- Опажање и разврставање истих квадратних плочица са налепљеним контурама облика предмета од филца или храпавог папира према збиркама - комплета, облици посуђа, фигуре воћа, геометријска тела фигура, штампана слова ћирилице, израда слова са комбинаториком коцком са Брајевим словима.

- Диференцијација материјала по квалитету - меко-тврдо, и разврставање предмета од истих материјала (издвојени кликери од глине, пластелина, теста, стакла, метала, керамике).

- Опажање и диференцијација предмета према квалитету оштро - тупо, шиљасто - заобљено.

- Опажање и диференцијација материје према топлотним категоријама: хладно - топло, млако - вруће.

- Опажање и препознавање препарираних животиња и њихова класификација - према тактилним својствима (животиње, птице, рибе) препознавање делова тела: главе, ноге, репа.

- Тактилно опажање - препознавање и меморисање предмета од 2 до 3 и више у скупини, појединачно издвајање и уочавање издвојених предмета - опис издвојених предмета.

- Опажање и тактилно препознавање додатних предмета у већ опаженој скупини - додавање предмета се врши поступно од један до највише три за једну скупину.

- Опажање тактилних својстава течних материја (вода, млеко).

- Опажање распореда тачака у шестотачки као основној ћелији Брајевог писма.

- Опажање тачака у комбинацији од 1 до 6 тачака. Опажање две тачке у комбинацији од шест тачака, са три, са четири и пет.

- Опажање распореда тачака у шестотачки на дидактичком средству "Перспективна таблица", односно шаблону са постепено умањеним шестотачкама и скраћеним раздаљинама између тачке у шестотачки.

- Опажање, препознавање и разврставање металних плочица величине 22x12 mm на којима су постављени Брајеви знаци у величини шестотачке од 7x4 mm или у размаку између тачака од 25 mm.

- Опажање и разврставање свих постојећих знакова Брајевог писма према редоследу шаблона на наставном средству "Топогностичке таблице".

Вежбе кинестетичког чула

Вежбе грубе моторике

- Ходање у пару са васпитачем или другом са већим остацима вида, по правој линији, кривудавао и у круг.

- Ходање по тепих-стази у пару, у ланцу, један за другим држећи се за рамена.

- Самостално ходање у правцу, кривудавао и у круг.

- Ходање са високим подизањем ногу.

- Скакутање у правцу на две ноге (трупкање) скупљених ногу, раширених ногу, скакутање на десној нози и на левој нози.

- Лежање на поду, трави, снегу, скупљених руку, са раширеним ногама, раширеним рукама, раширеним рукама и ногама, на одређени знак скупљање и ширење наизменично руку, затим ногу и у исто време.

- На договорени знак - подизање руку испред очију, изнад главе, леве шаке, а затим само десне, подизање увис леве ноге, затим десне - обе ноге, подизање предњег трупа и постављање у став седења, на знак подизати главу од пода.

- Лежање на поду потрбушке скупљених руку и ногу, на одређени знак - ширити ноге, постављање руку у положај изнад главе, ширење ногу у страну, подизање наизменичне десне ноге, затим леве од пода.

- У лежећем ставу на леђа, на договорени знак, окренути се на леви, затим на десни бок, ваљање у леву страну, затим у десну.

- Седење или заузимање лежећег положаја, а на дати знак заузети седећи став, у седећем ставу на знак ширити руке у страну, подизати изнад главе, тапшати рукама по такту, спуштати руке уз труп, подизати увис леву, десну уз труп, а затим обе, опирајући се рукама о под.

- У седећем ставу савијати ноге у коленима и додиривати их главом, на договорени знак скупљати наизменично леву ногу, десну, а затим обе ноге.

Вежбе пузања

- Из лежећег става на стомаку подизати се на колена ослањајући се на дланове руку и кретати се пузећи напред, назад, подизати се на руке и ноге и кретати се четвороношке напред и назад.

Вежбе из стојећег става

- Из стојећег става са рукама уз тело и скупљеним ногама, на договорени знак, испружити руке испред, у страну, изнад главе, иза тела уз ударање длана о длан, испружити једну руку - леву, затим десну испред, у страну, изнад главе, иза себе, постављати једну ногу (леву, затим десну) испред, иза, у страну, подизати савијену у колену, направити чучањ и устати, испружити испред истовремено леву руку и леву ногу иза у страну, затим извести исте радње десном руком и ногом.

- Покретање истовремено супротних удова (руке и ноге) у разне положаје (стајање на прстима, петама, ходање на прстима и петама, напред, назад), кретање са повлачењем ногу у десну и леву страну, са по један до два корака, савијањем тела напред да би се рукама додирнула колена, а затим прсти ногу.

Вежбе ходања

- Ходање по такту напред, назад, у леву страну, десну страну, ходање на прстима напред, назад, у страну, ходање преко ниских препрека, брзо ходање у круг раширених руку, брзо ходање уз махање рукама у страну, ходање са ношењем предмета на глави.

- Ходање по уској дасци (10 cm) положеној на под, по подигнутој дасци на висини од 5 cm, затим 10 cm, ходање по дасци раширених руку у страну, са испруженим рукама напред, подигнутим рукама увис, са теретом (врећицом песка) на глави.

Вежбе пењања

- Пењање на клупицу висине 20 cm, пењање на столицу, пењање на лествицу високу од 1 до 1,5 метра.

Вежбе скакања

- Скакање са висине од 5, 10, 15, 20 cm, прескакање преко ужета на висини од 5, 10, 15 cm, скакање увис подигнутих руку изнад главе.

Њихање телом напред, назад, налево, надесно, са издигнутим рукама изнад главе, раширеним рукама, испруженим рукама напред, назад, њихање на једној ноzi напред, назад у страну, са испруженим рукама у страну, са подбоченим рукама о бок.

Вежбе моторике руку

- Из стојећег става подигнути десну руку изнад главе, а левом додиривати десно колено (то исто учинити левом, односно десном руком).

Вежбе аудитивног опажања

- Слушање и препознавање шумова изазваних у непосредној околини деце: ударање дланом о длан, ударање ногама о под (трупкање), ударање прстима о сто, ударање шакама о сто, отварање врата (шкрипа врата и браве), отварање прозора, звоњење сата, шуштање воде из отворене славине, ходање (бат корака).

- Слушање и препознавање гласова говора; говор и глас васпитача, говор и глас својих другова у одељењу.

- Слушање и препознавање звука музичких инструмената (бубањ, звиждаљка, труба, хармоника, клавир).

- Самостално изазивање звукова на инструментима.

- Слушање снимка гласова домаћих животиња са грамофонске плоче, магнетофонске траке, и њихово препознавање и опонашање.

- Слушање снимака гласова дивљих животиња са грамофонских плоча и магнетофонских трака, препознавање и опонашање ових гласова.

- Слушање снимака гласова птица и њихово препознавање и опонашање.

- Слушање и препознавање зујања инсеката и њихово опонашање.

- Слушање и препознавање звука кретања саобраћајних средстава (рад мотора путничког возила, камиона, аутобуса, трамваја, воза, авиона и њихово опонашање).

- Слушање и препознавање шумова у природи (шуштање лишћа, ветра, киша, град, шум таласа, воде, реке, мора).

- Слушање и препознавање изазваних шумова гужвањем хартије, окретањем листова свеске, књиге, ударање у тврде предмете (стакло, дрво, металну плочу), паљење шибице, упаљача, отварање врата, прозора, фиока стола, навијање сата.

- Слушање, препознавање и проналажење палих предмета са стола на под (коцке, оловке, шила, табле, играчке и сл.).

- Слушање и препознавање звучних ефеката и проналажење бачених предмета на под - звучне лопте, дрвене коцке, кликера, дрвене кутије, дрвене кугле, металне кугле и сл.

- Опонашање више произведених звучних ефеката - трупкање ногама, ударање лоптом, ударање оловкама о сто, ударање ударљкама у бубањ, тапшање рукама и сл. Опонашање произведених звукова наизменично из два извора - ударање ногама о под (трупкање) и тапшање рукама, ударање оловком о сто и тапшање, ударање ударљкама о бубањ и трупкање ногом и сл. са бројањем удараца од 1 до 5.

- Произвођење звучних ефеката бројањем од 1 до 5, са прављењем краћих и дужих

временских пауза (од 1 до 5 секунди).

Аудитивно уочавање радње и њихово препознавање

- Корачање, скакање, трупкање, трчање, вучене ногама, кијање, кашљање, звецкање новцем, звиждање, прање судова, постављање прибора за јело, сечење маказама или ножем, звецкање кључем, отварање браве на ормару или браве на вратима собе, испуштање предмета, помицање столице, стола, стругање шмиргл-папиром, затварање ташне, затварање шерпе (посуде за кување хране) поклопцем.

- Вежбе аудитивне пажње: донеси столицу, избриши сто, донеси играчку, откопчај дугме, скини ципеле, обуј патике, иди и опери руке.

- Извршавање два и више задатака: извади свеску и нацртај цвет, извади играчку из ормара и дај је своје другу

- Слушање краћих римованих речи и запамћивање (Душко, Душко, зрела крушко, Секо, Секо, попиј млеко).

- Неизговорен гласови у речима: -еро (Перо), -има (Сима), -ата (врата).

- Набрајање речи са једним наглашеним гласом на почетку, на средини и на крају речи (речи на "а" - ауто, авион, армија, алат, аспирин, сат, храст и сл.).

- Набрајање речи са три гласа.

- Набрајање речи са четири гласа.

Вежбе чула мириса

- Опажање и препознавање пријатних мириса из дечје околине: мирис баште, цвећњака, појединог цвећа, траве, лишћа и дрвећа.

- Разликовање мириса свежег воћа, поврћа, угодне (свеже) и неугодне (покварене) хране; мирис свежег хлеба, печених колача и сл.

- Препознавање мириса козметичких средстава (сапуна, шампона, парфема, крема), разликовање мириса чистог од прљавог рубља, креме за чишћење обуће, мириса бензина, алкохола, фарбе, чисте од загушљиве просторије.

- Утврђивање мириса паљења разних материјала - гуме, коже, вуне, дрвета, фосфора.

- Уочавање нијанси мириса према интензитету и квалитету.

- Препознавање предмета по мирису и другим чулним квалитетима (укусу, звучности).

- Опажање и разликовање мириса околине и оријентација у простору према одређеним мирисима: мирис пекаре, апотеке, посластичарнице, парфимерије, фарбаре, бакалске радње, кафане и сл.

Вежбе чула укуса

- Вежбе за ангажовање чула укуса у опажању, препознавању и квалификацији, према основним елементима чула укуса: слатко - слано, кисело - горко, љуто, на примерима воћа, поврћа и готове хране.

- Опажање и препознавање разних врста текућина према квалитетима укуса.

- Опажање, класификација и градација разних материја према укусу (слатко, слађе, најслађе).

- Опажање, утврђивање и одређивање зрелости воћа према укусу (зелено, зрело, труло); јабуке, крушке, шљиве, кајсије и сл.

- Вежбе набрајања предмета према укусним квалитетима перцепције, на пример шта је

све слатко, шта је све кисело, љуто и сл.

- Формирање навика пробања и узимања разноврсне хране према укусу, квантитету и квалитету хранљивости.

- Стицање навика временског узимања хране према оброцима: доручак, ужина, ручак, ужина, вечера.

- Вежбе памћења укуса хране узете према дневним временским оброцима.

- Вежбе узимања хране према годишњим добима (лубеница се једе лети, грожђе у јесен, ораси зими, трешње и вишње у пролеће итд.).

ПСИХОМОТОРНИ РАЗВОЈ

Вежбе психомоторног развоја

- Дете од три године вежбати: ходање низ степенице, привлачење ногу уз ногу, скакутање са обе ноге, прављање места од три коцке. (Дете овог узраста треба да зна своје име и пол, да само обуче неке делове своје обуће, навлачи ципеле. У говору вежбати употребу заменица и множина.)

- Дете од четири године вежба: стајање на једној ноzi више секунди, прецртавање квадрата. (Дете овог узраста треба да научи да се облачи, да говори у потпуним реченицама - предлози, прилози).

- Дете од пет година вежба цртање квадрата и троугла (кућица са кровом), црта људски лик (фаза пуноглавца), одбројава четири коцке, разликује јутро и вече, самостално се облачи и обува, прича краће приче (песме, рецитације).

- Дете од шест година вежба ходање уз и низ степенице, црта једноставне геометријске слике, (дете са остацима вида) броји 10 (коцки), црта људски лик и сл.

Организованост психомоторике

Организованост психомоторике горњих екстремитета

- Дете од три године баца лопту васпитачу одозго надоле, ставља прст на нос и у правцу носа, отвореним очима (деца са остацима вида).

- Дете од четири године прави лопту од хартије, ставља прст на нос отворених очију.

- Дете од пет година врхом палца додирује све остале прсте шаке (исте), држи испружене руке и наизменично отвара једну па другу шаку.

- Дете од шест година црта кругове у ваздуху испруженим кажипрстом обе руке у једном, затим у супротном правцу.

Организованост психомоторике доњих екстремитета

- Дете од три године вежба да хода по правој линији пет метара, затим назад вукући на канапу играчку.

- Дете од четири године вежба да хода на врховима прстију пет метара и да скакуће на једној ноzi.

- Дете од пет година вежба скакање у страну састављених ногу.

- Дете од шест година вежба трчање у месту са подизањем колена.

Тонус мишића

- Вежбе клаћења - балансирања, окретања браде преко рамена у страну, растављање флексираних лактова иза леђа.

- Дете од четири и пет година вежба палпацију и пасивно клађење, пробу (оковратника), флексију лактова на леђима.

- Дете од шест година ради вежбе за четврту и пету годину и тонус мишића у зглобу шаке.

Латерализованост горњих екстремитета

- Детету од три године даје се задатак да: укрсти кажипрсте као мачеве, стави једну песницу изнад друге, да се окрене око себе у круг, и да узме оловку и нацрта нешто, затим да узме чешаљ и очешља се, да узме кашику као да једе итд.

- Детету од пет година даје се задатак да укрсти кажипрсте, окрене се око себе, да стави песницу једну на другу, да узме оловку, чашу, кашику.

- Дете од шест година укршта кажипрсте, окреће се око себе, узима оловку, узима чешаљ, кашику.

Дете 5-6 година вежба шутирање лопте, цртање кругова по поду и сл.

КОМПЕНЗАТОРНИ РАЗВОЈ

Развијање сазнајних процеса

- Уочавање основних својстава предмета и препознавање предмета преко тактилно-кинестетичких осета и развоја говора: облик, величина, глаткоћа, тврдоћа, степен топлоте и сл.

- Усложњавање сазнајних могућности перцепције коришћењем тактилно-кинестетичких осета и чула слуха.

- Коришћење стеченог искуства путем тактилно-кинестетичке и визуелне перцепције.

- Богаћење сазнања о околини користећи и развијајући чуло мириса повезујући га са тактилно-кинестетичким, визуелним и акустичким искуством.

- Упознавање предмета који се могу препознавати коришћењем и чула укуса уз обраћање одговарајуће пажње на начин перципирања и емоционалног доживљавања.

- Опажање предмета путем чула укуса, са претходним вербалним обнављањем раније стеченог искуства перцепције предмета с осталим чулима.

- Препознавање и груписање предмета према својствима свеукупног чулног искуства са вербалним описом карактеристика.

- Активно опажање, препознавање и вербално описивање предмета са међусобном повезаношћу радњи - појава са природном средином: живот, биљке, животиње, објекти из своје околине, рад људи, машина и сл.

- Препознавање и доживљавање опажаја предмета са свим сензорним својствима.

- Описивање и доживљавање предмета и појава у природи путем вербалне асоцијације које се не могу перципирати контактним чулима и оштећеним видом: лет птица, авиона, нагомилавање облака, излазак сунца, месеца, сјај звезда, кретање саобраћајних средстава, као и рад људи у свакодневном животу.

- Препознавање предмета, радњи и појава прама вербалном опису и описивање истих по сећању претходно стеченог искуства.

ОРИЈЕНТАЦИЈА У ПРОСТОРУ

- Оријентација на сопственом телу у препознавању и показивању делова тела на себи.

- Латерализација делова тела на себи.
- Латерализација простора у радној соби према сопственој латерализацији тела.
- Латерализација предмета и ствари у простору радне собе према одређеној стајној тачки у простору.
- Оријентација у радној соби, ходнику, WC, спаваћој соби, купатилу и другим просторијама, везано за пребивање деце предшколског узраста.
- Оријентација у осталим деловима зграде са којима су повезане просторије у којима пребивају деца предшколског узраста (ходници, трпезарија, просторија психолога, социјалног радника, логопеда, соба дежурних васпитача, амбуланте и др.).
- Оријентација у дворишту зграде, оријентација према главним стазама дворишта, проналажење главне и помоћне зграде, игралишта, главних излаза из дворишта на улице и сл.
- Оријентација на дечијем игралишту.
- Оријентација у радном простору детета: радној клупи, столу, дечијем ормару за смештај личних ствари, смештај дечијих играчака, смештај одређених дидактичких средстава.
- Оријентација на предметима постављеним на столу, клупи детета: дидактичким средствима играчака, предметима за писање, цртање.
- Оријентација на књизи, свесци, цртанки, писаћој табли, писаћој машини и сл.
- Оријентација и цртање на листу папира без линија, са линијама, коцкама, са уским и широким линијама за писање.
- Оријентација у перципирању слика, цртежа, рељефних слика и цртежа постављених на клупу или радном столу детета.
- Оријентација на основној ћелији Брајевог писма - шестотачки.

ПЛЕОПТИЧКА И ОРТОПТИЧКА РЕХАБИЛИТАЦИЈА ВИДА

- У корекцији видних функција користити вежбе за добијање централне фиксације са надраживањем макуле.
- Оклузије доминантног ока и надражајне вежбе макуле.
- Координација оба ока и оптичка корекција.
- Успостављање централног гледања путем пенализације на близини и вежбе еутиснопије.
- Ортоптичке вежбе за успостављање нормалне ретиналне кореспонденције оба ока.
- Отклањање супресије једног ока.
- Фузија видних оса без ока.
- Одређивање стерео оштрине вида.
- Конвергенције и мускул-тренинг.

ЛОГОПЕДСКИ РАД

- Утврђивање говорно-језичког статуса деце.
- Развој субјезичких структура.
- Аудитивна пажња и дискриминација.

- Функционални развој говорних органа.
- Корекција поремећаја гласа.
- Ритмика говора и покрета тела и корекција мишићне активности и мимике лица.
- Корекција дисторзованих гласова, дискриминација гласова који се замењују изазивањем непостојећих гласова и аутоматизовање правилног изговора гласова у говору.
- Отклањање муцања, патолошког убрзаног говора, успореног говора.
- Језички недостаци унутрашњег говора, разумевање, значење појединих израза, речи везаних за непосредно искуство (визуелно, тактилно, слушно и искуство путем чула мириса и укуса).
- Развијање вербалног и аудитивног памћења.
- Појмови, именовање предмета, увиђање и изражавање односа међу предметима и појавама.
- Правилна употреба граматичких категорија.
- Самостално, вербално изражавање.
- Експресивни говор кроз разне форме вербалног изражавања.
- Вербализација предшколског знања.
- Консултативни рад са родитељима.

КОРЕКТИВНА ГИМНАСТИКА

- Симетричне вежбе руку, ногу, мишића врата, мишића раменог појаса за ојачање кифозног стања кичменог стуба из лежећег става на леђа, лежећег става потрбушке, клечећег става, стојећег става, рад на шведским лествицама са држањем тела на руке, пењање на лествице, вежбе руку и ногу уз помоћ одговарајућих реквизита.
- Вежбе рада ногу, руку, врата, трупа, главе ради отклањања лордозног деформитета кичменог стуба из седећег, лежећег става на леђима, лежећег става на стомаку, седећег става и рад на шведским лествицама.
- Асиметричне вежбе рада руку, ногу, раменог појаса, врата, главе у циљу отклањања деформитета кичменог стуба сколиотичног типа из лежећег става на стомаку, лежећег става на леви, десни бок, лежећег става на леђима, клечећег, стојећег става и рад на шведским лествицама.
- Асиметричне вежбе руку, раменог појаса, врата, главе, кичменог стуба из стојећег и клечећег става.
- Симетричне вежбе мускулатуре горњег дела леђа, у циљу отклањања деформитета мишића лопатица руку.
- Асиметричне вежбе руку, врата, горњег дела трупа у циљу отклањања деформитета грудног коша (упале груди, кокошије груди и асиметрије грудног коша).
- Асиметричне вежбе ногу, ножних прстију у циљу отклањања деформитета ногу и стопала из седећег, чучећег, лежећег става на стомак, рад на извођењу серије вежби на шведским лествицама.
- Вежбе врата и раменог појаса у циљу формирања и усвајања навика правилног држања главе при ходању, седењу, писању, читању уз коришћење помоћних реквизита (врећица са песком, пластичних кантица напуњених водом, фискултурних палица и сл.).

II ВАСПИТНО-ОБРАЗОВНИ РАД

ПРИРОДНА И ДРУШТВЕНА СРЕДИНА

Задаци:

- проширивање и сређивање искуства детета о себи, друштву и природи која га окружује;
- оспособљавање детета оштећеног вида за правилну оријентацију у простору (микро и макрооријентација);
- развијање и подстицање радозналости детета за предмете, догађаје, појаве, људе и њихова занимања и разноврсним средствима и методама утицати на правилно формирање представа и појмова;
- развијати самосталност деце у све ширим доменима активног живота и рада и стицање знања, вештина и умења неопходних за сналажење у непосредној околини, породици и дечјем вртићу;
- развијање језика и говора у вези са појмовима и односима у природној и друштвеној средини;
- кроз различите садржаје и активности у овој области развијати код деце елементе просторне, временске и квантитативне односе;
- стварати услове за укључивање ове деце у колектив, неговати осећање колективне припадности, али и очување индивидуалности сваког појединог детета;
- усмереним активностима подстицати развој сазнајних функција, а посебно логичких операција и критичког мишљења (градити основне категорије, простора и времена).

Млађа група

Развој детета и оспособљавање за живот у друштвеној заједници

Физички изглед и могућности: делови тела, именовање и радње које се њима могу извести (обување и облачење и сл.). Подстицати децу у извршавању демонстрираних или вербално саопштених налога за одређене моторне радње мишића раменог појаса, трупа, екстремитета, као и њиховог препознавања и именовања у поступцима других. Формирати дечје елементарне представе о сопственим могућностима и овладавању простором и оријентацијом у њему.

Полна припадност: видљиве разлике у полу (изглед, начин одевања).

Чулна осетљивост: коришћење својих чула, као и у диференцирању и именовању чулних дражи и специфичних реакција чулних система, издвајање истоветних сензација које одређено чуло прима (нпр. какве све звуке можемо да чујемо и шта их изазива, како можемо чулно да доживимо цвет, мирис, боју...).

Мишљење: вербално и невербално изражавање активности (ликовне, говорне, музичке, имитације и сл.), уочавање и доживљавање просторних, временских, квалитативних и квантитативних односа у природној и друштвеној средини, идентификација са позитивним ликовима из непосредне околине.

Оријентација у простору: основне релације испред - иза, горе - доле, између, лево - десно, формирање појмова величине: много - мало, више - мање, велико - мало, дугачко - кратко, шире - уже, тешко - лако, дубље - плиће, распоред просторија у стану.

Емоционални развој: емоционална осетљивост, начин изражавања емоција.

Социјални развој и учење: обезбеђивати услове за дечје потпуно опуштање и стицање поверења у своју нову, колективну средину. Изграђивати елементарну спремност код деце да посматрају емоционалне и социјалне изразе и поступке карактеристичне за друге људе поредећи их са сопственим. Развијати дечју потребу за разговором током игре, као и избор партнера за омиљене игре (додавање лопте, пуњење посуда песком и сл.).

Осамостаљивање и формирање навика правилног коришћења одевних предмета, њихово уредно одлагање на за то одређено место и поновно коришћење. Развијати код деце навике за одржавањем свакодневне личне хигијене, укључујући правилно коришћење за то неопходних средстава (сапун, вода, пешкирић, салвете, марамнице, чешаљ, сунђер, огледало, тоалет и тоалетни папир и сл.).

Међусобно деловање: дете - друштвена средина. У друштвеној средини омогућити активну сарадњу и дружење са децом различитог узраста и њиховим васпитачима при спонтаним и планираним играма. Организовати, свакодневно, сусрете са лекаром, медицинском сестром, возачем, спремачицом и сл. на њиховом радном месту.

Средња група

Развој детета и оспособљавање за развој у друштвеној средини

Физички изглед и могућности: неговати дечју маштовитост и изражајност у покретима и функцијама својих делова тела (покретне и имитативне игре), цртање, говорно и музичко изражавање. Подржавати дечје интересовање за постизање сложенијих координација између покрета појединих делова тела и чулног искуства, постижући тако складно и сигурно понашање деце у простору (користећи активност из развоја моторике, говора, ликовног и музичког изражавања).

Полна припадност. Подстицати дечје посматрање и запажање елементарних видљивих разлика у полу (изглед, име, начин одевања, личне заменице), уз одређивање сопствене полне припадности. Подржавати дечје интересовање у запажању и именовању видљивих детаља на свом телу (боја очију, косе и сл.), као и детаље на одећи који одговарају одређеном полу, подстичући, истовремено њихово прихватање сопствене полне улоге и неговање равноправних и хуманих односа међу децом различитог пола.

Чулна осетљивост. Помоћи деци у диференцирању и именовању чулних сензација (осећај глади, жеђи, бола, мириса, вида, слуха, додира и сл.). Подстицати дечји избор у односу на одређене чулне квалитете (нпр. шта ми се свиђа, прија, шта ми је лепо и сл.).

Мишљење. Развијати дечје поверење у сопствене могућности ангажовањем у самосталним и стваралачким активностима. Развијати код деце способност упознавања смисаоног запамћивања и репродуковања различитих литерарних облика (рецитације, приче, мелодије, песме, цртање и сл.), богаћење дечјег говора (речи, реченице и употреба правилних граматичких облика).

Емоционални развој. Развијати код деце способност уздржавања од импулсивних реакција деце изазваних негативним емоцијама, као и способност оплемењивања и продубљивања позитивних емоција (кроз свакодневне ситуације и изражајна средства). Подстицати код деце развој способности да учествовањем у васпитној групи да могу да се поделе осећања са другом децом. Подстицати децу у вербалном изражавању појмова који имају о себи, а који се односе на информације о имену, презимену, адреси стана, именовању чланова породице, сродничких односа, имена другова и другарица из групе, васпитача и сл.).

Социјални развој и учење. Развијати код деце способност разумевања потреба, осећања, права и обавеза друге деце из групе, као и способност препознавања и задовољавања својих потреба и жеља у односу на потребе и жеље других. Изграђивање код деце елементарних правила понашања у групи и у различитим срединама (породица, вртић, улица, позориште) и у различитим ситуацијама (приликом обеда, умивања, игре, облачења и сл.). У ситуацијама заједничке игре и сарадње неговати дечје самопоштовање без потцењивања других, као и уважавање других без личне потчињености.

Осамостаљивање и формирање навика. Развијати код деце навике одржавања свакодневне хигијене просторија у којима бораве (брисање и усисавање прашине, сређивање играчака на одређено место, скупљање и бацање употребљених салвета у корпу

за отпатке и редовно проветравање просторија, уређивање своје постелјине - савијање пицаме, затезање чаршава и савијање прекривача и сл.).

Ангажовати децу у постављању и одлагању прибора за јело (велики и мали тањир, салвете, шоље, кашике), као и осамостаљивати децу у правилном коришћењу прибора за јело и правилном понашању за столом.

Међусобно деловање: дете - друштвена средина. Организовати сусрете у вртићу поводом акције солидарности са старим лицима, Дана Републике и Дана пионира, Дана армије; посете и дружење деце са људима различитих професија на њиховим радним местима и проширивање искуства и основа сазнања о људима, њиховом раду и међусобним односима у широј друштвеној заједници. Подстицати дечје учешће у културним и јавним манифестацијама, у заједничким акцијама на уређивању и одржавању слободног простора и зелених површина, као и учешћем у другим акцијама које организује месна заједница.

Развој и формирање појмова о природној средини

Природне појаве у физичкој средини. Развијати дечју радозналост у истраживачким активностима у којима ће препознати сличности и разлике међу појавама, као и стварати и откривати везе међу њима (шта ће се десити са чоколадом када се држи у руци, са водом када се "кува", када се стави у фрижидер, са биљком кад се не залива, кад је у мраку и сл.). Подстицати децу да тумаче спонтано настале и изазване појаве (шта се дешава кад се на подлогу лепе семенке, песак, брашно, текстил, кад се боје тканине, зашто неки предмети пливају, а други тону).

Биљни свет. Дечје искуство стечено посматрањем и истраживањем промена у биљном свету проширити најразноврснијим могућностима употребе природних материјала (цвеће, воће, поврће). Постепено децу укључивати у сејање цвећа и неговање биљака, могућност размножавања, раст и развој биљака.

Животињски свет. Типичне ознаке појединих животињских врста, анализирање и уочавање начина кретања појединих животиња, карактеристике њихове животне средине и заједничка својства животиња исте врсте.

Саобраћај. Саобраћајна средства - улога, делови које деца лако запажају - волан, точак, сирена, светла, мотор. Кретање..

Старија група

Развој детета и оспособљавање за живот у друштвеној средини

Физички изглед и могућности. Заједнички облици свих бића. Формирање представе о живом и неживом свету.

Полна припадност. Разлике према полној припадности и њихова улога у продуживању врсте (рађање, развој, старење и смрт).

Чулна осетљивост. Подстицати децу у издвајању квалитативно различитих дражи из своје околине за које претпостављају да ће изазвати код њих одређене (пријатне, односно непријатне) чулне сензације. Усмеравати дечје увиђање законитости у функционисању појединих чула у одређеним условима (оптичке, тактилне и др.), као и разне чулне варке (величина сенке, дужина линије, светлина, осети топло - хладно).

Мишљење. Изграђивање појмова.

Емоционални развој. Подстицати код деце развој способности за учествовање у емоцијама које се јављају у васпитној групи и могу да се поделе са другима. Подстицати децу у вербалном изражавању појмова које имају о себи, а који се односе на информације о имену, презимену, адреси стана, именовању чланова уже породице, сродничких односа, имена другова и другарица из групе, васпитача, вртића и сл.

Социјални развој и учење. Културно понашање и комуницирање са околином.

Самостално разрешавање конфликтних ситуација. Дисциплина у групи.

Изграђивање навика. Припреме и послуживање хране. Прање, савијање и пеглање луткине одеће, радних кецеља, салвета, столњака, одржавање сопствене одеће, обуће, играчака, књига и сл. Самостална израда играчака и употребљивих предмета од разних материјала.

Међусобно деловање: дете - друштвена средина. Организовати посете већим радним организацијама ради непосредног упознавања средстава, процеса и производа рада, поделе рада и односа који постоје међу њима у том процесу. Посетити библиотеку, галерију, музеј, сликарски атеље, мало позориште, спортско-рекреативни центар, осмислити сусрет са познатим дечјим писцима, глумцима, музичарима, спортистима и уметницима других профила. Организовати посете основној школи и сусрете са старијим друговима. Учествовати у неким културним и спортским манифестацијама.

Развој и формирање појмова о природној средини

Природне појаве у физичкој средини. Пружити помоћ деци да своја сазнања о променама и појавама уопштавају - генерализују, да тумаче оно што је битно и уопште за појаве и процесе, на пример храњење и размножавање које је заједничко свим бићима, без обзира на појавне облике. Усмеравати децу да активно прате, посматрају, предвиђају, запажају и тумаче настале појаве и промене (кретање Сунца, дужина сенке, појава светлости, звука и сл.). Усмеравати дечју пажњу на просторне и временске релације у којима се неке промене и појаве дешавају (простирање звука, развој биљака, кружење воде у природи).

Биљни свет. Развијати код деце способност схватања битних особина свих бића, виталних функција појединих органа, њихових сличности и разлика у размножавању, развијању, исхрани и умирању. Организовати сакупљање биљака уз могућност слободног одређивања и избора критеријума по којима ће их груписати. Развијати интересовање деце за биљни свет усмеравањем пажње на деловање биљака, могућност размножавања, раст и развој биљака и на могуће начине праћења, упоређивања и анализе опаженог предмета.

Животињски свет. Развијати интересовање деце за поједине органе и њихове типичне функције код одређених животиња (орган за кретање код птица, гмизаваца, домаћих и шумских животиња, орган за храњење и сл.). Подстицати децу да трагају за информацијама о појединим врстама животиња, о начину њиховог живота, о неопходним условима за њихов опстанак, о њиховим особинама. Подстицати децу да увиђају специфичне ознаке и особине појединих животиња (веселе, лукаве, брзе, опасне, крволочне) и на основу тога да формирају правилан однос према њима.

РАЗВОЈ ГОВОРА

Задаци:

- у узрасној групи развијати способност слушања и разумевање говора у комуникацији са својом околином, развијање активног говора, развој маште, памћења и мишљења;

- богаћење активног говора у проширењу броја речи у реченици, осамостаљивање у вербалној комуникацији са околином, препричавање краћих прича и научног текста;

- развијање дискриминације и артикулације звучних и беззвучних гласова у појединачном изговору и у контексту речи и реченица и краћих прича;

- подстицати активни говор посматрањем графичких и рељефних слика, приступачним њиховим чулима, које представљају одређене предмете, животиње, радње људи;

- користити компензационе способности увођења и оспособљавања деце оштећеног вида у начин посматрања одређених графичких и рељефних слика, који представљају одређене предмете животиња, радње приступачне њиховим чулима и подстицати их на активан

говор у описивању;

- уводити их у начин посматрања и перципирања тродимензионалних предмета, играчака, макета које представљају конкретизацију појмова из дечјег живота и интересовања ради богаћења речника активног говора и подстицања радозналости детета за светом који га окружује;

- развијати правилан граматички језик као средство у задовољавању интереса за сазнањем и стварањем потпуније представе о предметима и радњама људи;

- истицање емоционалне и социјалне стабилности;

- упознавање деце са причама, бајкама, дечјим песмицама, рецитацијама из разних дечјих књига, часописа, сликовница, развија активну пажњу, логичко мишљење, стваралачку говорну машту, интересовање за естетским изражавањем и љубав према књизи;

- богаћењем речника анализирање дечјег активног говора, проверавање значења речи и појмова, допуна и корекција;

- анализирање и провера самантичности речи, неодговарајуће заменити новим, непотпуне допунити, а погрешне кориговати, како би деца имала правилне представе о стварима, радњама, о животу и свету који их окружује, како би правилно и логички користила речи у контексту реченица.

Млађа група

- Слушања и разумевања говора у комуницирању са својом околином, развијање активног говора, богаћење речника, развијање пажње у слушању активног говора у узрасној групи, развој маште, памћења и мишљења;

- Слушања шумова, звукова, гласова који се чују у извођењу радњи (ходање, скакутање, лупање, тапшање, шум воде, отварање врата, прозора и сличних звукова изазваних механичким путем, звиждук пиштаљком, ударање у бубањ, ударање лоптом о под, ударање чекића о сто и сл.), слушање и опонашање гласова који се чују у природи: лавез паса, маукање мачке, кукурикање петла, оглашавање патке и сл.

- Слушање говора о својој околини кроз наредбе, упутства, дијалоге између својих и старијих вршњака, описивање предмета, играчака и радњи.

- Слушање говора васпитача, деце у групи, разликовање гласног и тихог говора; препознавање говора детета, говора старијих особа, слушање радија, грамофона, ТВ емисија, магнетофона, слушање краћих прича, бајки, рецитација песмица.

- Дискриминација мање чујних гласова као елемента говора.

- Уочавање фонетских разлика између звучних и беззвучних гласовних парова: п-б; т-д; к-г; ч-ц; с-з; ш-ж; са разликовањем по месту и начину формирања и ангажовању гласница.

- Вежбање фонетског слуха у изговору гласова: п-б-м, т-д-н, љ-њ.

- Уочавање разлика при изговору гласова по: висини, јачини, наглашавању тона. Уочавање особина говора: ритам и мелодија говора (кроз примере брзог, спорог, гласног, тихог говора, шапутања, викања).

- Опонашања звукова и гласова из природе (кретање воза, брујање авионског мотора, звиждук сирене, опонашање гласова животиња и сл.).

- Артикулација гласова - изговор вокала: а-о-и-е-у, плазива у артикулацији парова п-б; т-д; к-г; артикулација налаза са гласом м-н.

- Имитирање говора понављањем слогова, речи и краћих стереотипних реченица (па-па, ђи-ђи, јао; као и имена ствари: лутка, коњ, маца; реченица: добар дан, довиђења, лаку ноћ, пријатан ручак, опет дођите. Краћих реченица: Данас је леп дан; Напољу је много хладно и

сл.

- Богаћење речника кроз свакодневно упознавање околине, разговор о породици, кроз упознавање играчака, животиња, ствари, намештаја. Уочавање својстава предмета и супротности појмова мало - велико, црно - бело, добар - рђав, први - последњи; схватање појма радње: радити - не радити, имати - немати, отворити - затворити, попети се - сићи и сл.

- Именовање лица из своје околине: имена другова, имена познатих лица, имена сарадника васпитне групе, имена родитеља, имена познатих људи.

- Именовање предмета из своје околине препознати тактилном перцепцијом, проналажење предмета, именовање и сортирање, груписање идентичних предмета, играчака према боји, облику, величини, намени.

- Описивање радњи у краћим једноставним реченицама које се одвијају у току игре деце у соби, дворишту, шетњи и сл.

- Причање једноставних прича: групно препричавање, допуњавање приче, схватање основне радње, уочавање лица која учествују у радњи приче, схватање идеје приче.

- Слушање и илустровање прича, слушање радија, грамофона, магнетофона, гледање дијафилмова. Понављање, слушање и препричавање делова или целине уз помоћ васпитача и драматизација истих прича.

- Самостално причање краћих прича, вођење разговора о теми, садржају и васпитној поруци приче.

- Слушање и учење кратких песмица са два и четири стиха напамет. Слушање песмица два до три пута и учење, хорски, напамет. Такмичење деце у рецитовању. Учење песмица уз ритам.

- Опис слика, предмета, објеката, животиња и људи, као и односи међу њима.

- Подражавање гласова из природе, ритмичко понављање слогова пропраћено гестом и ритмом, понављање слогова са необичним гласовним комбинацијама, понављање групе речи, повезане са игром, која подстиче сензо- и психомоторну организованост детета.

- Позоришне лутка сцене: развој пажње, мишљења, памћења, активног самоговора, активног гласног и емоционалног говора и дијалога. Кроз игру са луткама могуће је извести и краћи дијалог између два лика - анимирајући лутке неких животиња.

- Слушање луткарског и дечјег позоришта где се деца уживљавају у драмску сцену и идентификују са личностима на сцени.

- Саобраћај - занимања појединих учесника у саобраћају (организовати имитативне игре: саобраћајац, возач аутобуса, камиона, трамваја, пилот, капетан, машиновођа). Именовање улица у којој станују, објашњавање у ком делу града се она налази и шта је у њеној непосредној близини (школа, пијаца, музеј) и разговарати са децом како долазе у вртић - малу школу.

Средња група

Вежбе акустичке пажње. Слушање шума, звукова, гласова природе, и њихово препознавање и опонашање, богаћење искуства у препознавању звучних ефеката произведених прибором за рад, машинама; богаћење искуства у препознавању гласова животиња, препознавању имена људи по гласу.

- Вежбање у слушању и извршавању једноставних покрета и радњи по налогу: слушање кратких прича, бајке, драматизација песмица, рецитовање од стране васпитача или слушање радио-апарата, грамофона, магнетофона или ТВ.

- Слушање и разумевање говора вршњака у игри, одговора на питања васпитача, у

препричавању краћих прича, рецитација, извођењу драматизације и сл.

- Дискриминација звучних и беззвучних парова гласова, носних и оралних итд., уочавање и усвајање добрих особина говора, као што је гласност, јасност, разумљивост, живост, повезаност, ритам, мелодичност и осмишљеност у изражавању.

- Експресивни говор: понављање краћих речи, реченица, препричавање доживљаја, одговарање на питања, препричавање прича, описивање посматраних предмета, певање краћих песмица, рецитовање и сл.

- Посебан вид вежби је артикулација гласова која се изводи са децом која нису савладала правилан изговор гласова из групе назала њ, из групе африката: ћ-ћ; ч-џ; из групе фрикатива: с-з; ш-ж; и фонема р и ф; латерала л-љ.

- Имитирање говора - слушање краћих реченица од три до пет речи из дечјих прича или бајки, које означавају расположење људи: радост, жалост, весеље, потиштеност, плач, смех или опонашање "говора" животиња којим се изражавају њихове особине, на пример, лукавост, промишљеност, наивност, доброћудност и сл.

Вежбе визуелне пажње. Разгледавање сликовница или дечјих тродимензионалних играчака, предмета са којима се служе у свакодневном животу и у игри. (Посебно обратити пажњу на опис предмета, радње, својства према општим одликама - воће, одећа, поврће, обућа, алат, превозно средство).

- Овладавање појмовима и речима према боји (од четири до пет основних боја): црвена је јабука и парадајз; зелена је паприка и трава; плава је љубичица; жут је кукуруз; бела је хартија, зид, кошуља итд.

- Уочавање облика и величине на предметима који се систематички према општим својствима (округло, троугласто, четвртасто, пљоснато, коцкасто и сл.) на примерима: сат је округао, дугме је пљоснато, шећер је коцкаст (наравно у коцкама).

- Богаћење речника усвајањем речи - именовање предмета према величини и облику додавањем придева: округли, четвртасти, велики, мали, низак, витак (сто), пљосната свеска, округла гумица за брисање и сл.

- Појам простора - уочавање удаљености и у међусобном растојању предмета: далеко, близу, широко, уско, дубоко, плитко, мањи - већи простор, напред, назад и сл.

- Делови тела (на себи) и уз коришћење бројева: једна глава, један нос, два уха, два ока, две руке, пет прстију и сл.

- Појмови времена: данас, сутра, ујутро, у подне, увече, дан, ноћ, годишње доба (обратити на примерима дечјих доживљаја и стечених искустава).

- Проширивање значења речи на већ усвојеним појмовима у тражењу више значења (хомонима) (сто за ручавање - сто динара, рекао сам ти сто пута и сл.), речи које означавају супротне појмове и значење (топло - хладно, суво - мокро, мало - велико).

- Богаћење речника - именице, глаголи, придеви, заменице, бројеви, и одређивање прилога, предлога и везника.

- Проширивање реченица у активном говору, са више речи (од три до четири речи) чија је садржина позната из свакодневног живота деце, слушана и препричавана прича, бајка и сл. Склоп реченице се постепено усложњава како бројем речи тако и граматичким изговором; проширивање реченице: од просте, простопроширене и проширене реченице, изводи претходним слушањем, и уводи их у активни говор описом и препричавањем доживљаја, прича и бајки.

- Описи предмета, играчака, радњи; загонетке, питалице, допуњавање одговора и сл. (Проширени дијалог обухвата повезани одговор на једно питање на које одговара по редоследу појединац, а други слушају, групно учествовање у давању низа одговора при препричавању прича, опису предмета и радњи).

- Самостално причање са описом предмета који се посматрају тактилно и визуелно, по

сећању и комбиновано. Описивање доживљаја како је доживљено у опажању или како се замишља, са повезивањем перципираних предмета и догађаја.

- Причање и препричавање кратких прича, слушање преко радија, грамофона, магнетофона, или прочитаних од васпитача. Препричавање посматраних слика, дијапозитива, дијафилмова или слика на телевизији. Систематизовање приче по редоследу одговора који дају целину описа: опис предмета, слике, личности и особе на слици. Исправљање "намерно погрешно" описивање, препричавање - дајући могућност уочавања начињених грешака.

- Хорски говор артикулације појединих гласова који ће се наћи у иницијалном, финалном и медијалном положају; речи и групе речи које су тешке за изговор, као што су брзалице, бројанице, пословице, ређалице, песмице и рецитације које су тематски намењене за савладавање артикулације гласова, речи и реченице; приступачни прозни краћи текстови, стихови, бајке и басне; необични слогови, речи, реченице и краћи прозни текст поезије или развијање особина доброг говора (тон, јачина, мелодија, дикција), уношење емотивности у говору; учење речи и краћих прозних и римованих текстова који су пропраћени мимиком и ритмичким покретима тела и делова тела уз савладавање моторике говорних органа и психомоторних радњи тела.

- Драматизација као комбиновани вид изражавања: говор, мимика, радња, која се изводи у облику импровизација и подражавања мимичких, гестикуларних, драмских ситуација које прате одређени текст извођен по одређеним улогама; драматизација као вид учења - опонашање свакодневних животних ситуација, слушање и извођење краћих драматизација прозног текста (прича и басни), стихова - опонашање људи у разним занимањима (продавци - купци; лекар и болесници и сл.).

- Говорне стваралачке игре - говорне вежбе: састављање гласовних група, њихово понављање, понављање гласова из природе, понављање и састављање нових гласовно ритмичких облика, проширивање речника и појмова радњи, проналажење речи са истим значењем или исте речи са различитим значењем, погађање имена ствари, радњи, лица са описом појма, погађање и набрајање имена ствари или лица са означеним почетним гласом. Проналажење и сврставање имена ствари, животиња, оруђа по врстама и родовима.

- Позориште, луткарске и сценске сцене: слушање, уочавање говорних ситуација разних ликова драматизованог текста, визуелно и тактилно-кинестетичко, и упућивање у начин организовања игре. Визуелно и тактично-кинестетичко упућивање и увођење у технику извођења динамике покрета, радњи са луткама, упознавање дидактичких средстава и материјала - извођење једноставних сцена и радњи са лутком, упућивање и извођење једноставних могућих играних ситуација са једном или две лутке, упућивање и слушање и начин опонашања васпитача и развијање маште у самосталном извођењу сцене, развијање говорних ситуација кроз монолог на одређене теме у игри детета са лутком или једном сенком; дијалози са једном до две лутке и две сенке.

Старија група

Слушањем говора васпитача, деце, слушањем прича, бајки, рецитација, музике, подстицати одржавање намерне пажње дуже време са праћењем редоследа радњи, слушање порука и садржаја тема разговора.

- Дискриминација гласова - уочавање артикулације звучних и безвучних гласова, носних и оралних; изговор гласова појединих и у склопу краћих речи на почетку, на крају и у средини речи; изговор гласова по трајању, висини, јачини; опонашање доброг говора, као што су мелодија, ритам, јасност, гласност, активност; изговор и значење речи са додавањем по једног гласа, слога или групе гласова: нос - носи, доноси - поноси, капа - капати, кука - кукати и сл.

- Артикулацијом гласова с-з, ш-ж, ћ-џ, ч-џ, р, љ, њ развијати правилан изговор и

побољшати разумљивост говора код оне деце код које они још нису артикулационо устаљени.

- Експресивни говор - спонтано изражавање мисли при посматрању предмета из своје околине; описивање слика и играчака које представљају сферу њиховог интересовања; опис животиња, појава, доживљавање из рада и живота у дому, у групи, затим догађаја са шетњи, излета.

- Разговор са старијим, разговор телефоном, групне конверзације (упућивање деце да слушају саговорнике и дају осмишљене и тачне одговоре потпуном реченицом).

- Слушање, разумевање, и репродуковање сложених говорних целина, догађаја, животних ситуација, радњи, препричавање прича.

Имитирање говора своје средине - здраво, добар дан, довиђења, молим Вас, дајте ми воде, хвала лепо и сл.

- Тематски разговори о животу и раду људи, животу животиња, годишњим добима, збивањима у природи, догађајима у друштву, значајним датумима наше заједнице и сл.

Развој активног говора

- Именоване предмета - конкретизација појмова, макетно представљање објеката из природе, са слика, илустрованих сликовница, рељефних цртежа.

- Описивање радњи, занимања и средстава рада људи. (Треба настојати да деца схвате целину описа, да користе речи које означавају простор, време и количину, односе у раду, колективизам и љубав у игри и раду).

- Проширивање значења речи:

- речи које имају више значења;

- речи које имају супротно значење;

- различите речи којим се изражава исто значење - синоними (врт, башта, цвећњак, пут, путељак, стаза, друм и сл.);

- речи пренесеног значења - метоними (пуж - иде као пуж, љигав као пуж и сл.);

- правилно коришћење рода, броја падежа и придевских промена.

- Групно причање - допуњавање фабуне приче, бајке, описа доживљаја, описа радњи. (Усмерити пажњу детета да саслуша говорника и да настави разговор. Праћење осмишљеног, повезаног и разветног говора уз коришћење нових појмова и овладаном артикулацијом речи постиже се богаћење и коришћење простопроширених реченица).

- Самостално причање и препричавање краћих народних прича, бајки, уметничких прича, бајки, (које причају васпитачи или прича емитованих преко грамофона, магнетофона, радија, илустроване сликама или дечијим илустрацијама).

- Говорење у хору и рецитоване краћих стихова, песама и прозних текстова са правилним наглашавањем речи у реченици, наглашавање и опонашање говора различитих расположења и осећања, акцентовање речи и целих реченица, овладавање природним говором, прилагођавање говора говорним ситуацијама, хорско рецитоване уз извођење ритмичких вежби, опонашање радњи у тексту.

- Самостална рецитовања после научених краћих стихова песмица уз опонашање рецитовања васпитача; слушање рецитација са грамофонских плоча, магнетофона, радија и ТВ програма. Рецитовање краћих тематских рецитација уз опонашање ритма, дикције, интонације, модулације гласа и правилне артикулације речи уз подешавање темпа говора. Увежбавање рецитовања за учествовање на дечијим приредбама и такмичењима.

- Драматизација кратких прича, басни, песама, шaljивих прича, анегдота и опонашање животних ситуација, опонашање радњи и занимања људи, живота у дому, породици, школи и сл. Игре слободно импровизоване, драматизовани текст у дијалогу између два

играча уз опонашање животне ситуације, помоћу одговарајућих реквизита који допуњују особине лица и оживљавају радњу. Посебно учити и увежбавати изражавање радњи мимиком, гестом, одговарајућим покретима или радњама. Кроз драматизацију развијати говор, језик, машту, мишљење, памћење, емоције и манипулативне радње подражавањем сценских приказа.

- Сценске и луткарске игре оживљавати монологом и дијалогом из краћих прича, басни, рецитација, као и разних животних ситуација људи и животиња, са луткама или без њих. Увођење у анимацију и технику уигравања са луткама, са једним, са два, а касније и са више аниматора, ангажовање деце у избору тема, текстова, реквизита, врсте ликова и одговарајућих лутака за сцену и игру, као и изрезивање ликова за сценске фигуре, одређивање и избор учесника за луткарску и сценску игру.

- Извођење и импровизација сцене из дечијег живота, из живота друштва, драматизовање приче, басне, бајке и рецитације.

- Посета луткарском позоришту - организовање, гледање дијафилмова са темом луткарских сцена, слушање и гледање луткарских представа на телевизији. Посматрањем, слушањем и извођењем позоришних и луткарских, сценских приказа подстицати језички развој групе, естетски развој говора и понашања, морално-етичко васпитање, развој мишљења, памћења, пажње, маште, психомоторни развој, као и компензационе способности оштећења вида.

ФОРМИРАЊЕ ЕЛЕМЕНТАРНИХ МАТЕМАТИЧКИХ ПОЈМОВА

Задаци:

- формирање позитивних особина личности - радозналост, самосталност, иницијативност, тачност;

- развијање сазнајних процеса;

- оспособљавање за схватање основних геометријских облика (дводимензионалних и тродимензионалних) по величини, облику, положају у простору и њиховим просторним односима;

- увођење детета оштећеног вида у елементарно мерење величина и количина;

- изграђивање математичких појмова и појмова о простору и времену.

Млађа група

Скупови предмета. У процесу активног посматрања и манипулисања предметима из свакодневне употребе, играчкама, природним и другим материјалима, уочавати групе предмета као засебне целине (скупове), именујући их зависно од њиховог садржаја (хрпа, гомила, јато, букет, скуп и сл.), као и јединке сваке такве целине (елементи скупа). Сачинити скупове и вршити упоређивања, изграђујући тако појмове: много - мало, више - мање у ситуацијама када су разлике међу њима такве да се лако могу опажајно уочити. Уочавати заједничка својства неких предмета и вршити класификацију на основу мерила која су блиска деци, и то у игри и другим активностима (нпр. све лопте у кош, све цветове у вазу).

Величине. У току свакодневних активности деца уче да издвајају поједине величине (нпр. дужину, тежину, висину итд.) да их именују и упоређују и тако формирају појмове као што су велико - мало, дугачко - кратко, тешко - лако. Подстицати децу да правилно користе термине дан - ноћ; уочавање и правилно именовање делова дана: јутро, подне, вече (у оквиру свакодневних активности).

Опажање просторних релација. Вежбе визуелне перцепције које се односе на визуелно-моторну координацију, перцептуалну константу, перцепцију положаја у простору, и

перцепцију просторних односа (треба повезивати с одговарајућим сензомоторним вежбама, нпр. налажење идентичних фигура; грађење идентичних грађевина од коцки и квадрата и сл.).

Средња група

Логичке операције са комплетним предметима. Разликовање и издвајање појединих својстава предмета (величина, облик, боја, употреба); налажење сличности и разлика између предмета у целини и у погледу појединих својстава; класификовање (груписање предмета на основу једног издвојеног својства на основу кога се врши груписање, формирање класа предмета и описивање заједничког својства свих чланова класе. Ређање предмета у низове (операција серијације) на основу односа у погледу неког својства; односи међу предметима (у, на, изван, испод, између, горе - доле).

Вежбе развијања латерализованости. Уочавање и именовање положаја лево - десно у односу на себе. У појединим ситуацијама развијати слику тела и телесну схему (нпр. игра: "Ове моје ручице...", лева нога, десна нога или свакодневне радње, као што су: обување, облачење, узимање хране или у активностима, као што је: ређање жетона слева надесно, и обратно).

Скупови: Примери разних скупова. Скупови предмета као групе које чине целине; практично приказивање скупова и припадности скупу; операција придруживања (кореспонденција један - један) као основна операција у раду са скуповима. Улога придруживања, различити видови придруживања (елементи једног скупа у или на елементима другог скупа, оптичка кореспонденција, размена један за један, итд.); упоређивање скупова помоћу операција придруживања, упоређивање истородних, а потом и разнородних скупова: упоређивање мањих (прво до пет, а затим и већих); практично стварање једнакости и неједнакости скупова. Формирање појмова једнако, неједнако, мање - више (у смислу бројније). Ређање низова (серијације) на основу броја елемената у скупу (без бројања).

Геометријски облици. Манипулисање моделима геометријских тела (коцка, квадар, лопта, ваљак, пирамида), препознавање геометријских фигура (квадрат, правоугаоник, круг, троугао); употреба шаблона за њихово репродуковање. Уочавање геометријских облика на предметима у околини. Показивање независности облика од других својстава предмета (нпр. боја, величина, положај, намена). Тачно именовање и упоређивање геометријских облика. Упознавање деце са појмом: лопта, коцка, круг, квадрат. Линија и њен смер: права, крива; водоравна, усправна; косо (дијагонално, кружно); смерови кретања пешака.

Величине. Разликовање појединих величина и њихово именовање: већи - мањи; дужи - краћи; теже - лакше; шире - уже; више - ниже; дубље - плиће.

Мерење и мере. Практичне радње мерења различитих величина условним мерама (нпр. штапићи за дужину, разне посуде за количину материје итд.).

Појмови о времену. Данас - сутра, јуче... Мерење времена часовник, календар, дан, недеља, месец, година, годишња доба.

Новац и његова вредност. Препознавање новца.

Бројеви. Бројање као посредна и уопштена операција придруживања. Број као својство једнаких бројних скупова. Практично састављање и растављање скупова до пет елемената и анализа састава бројева до пет. Место сваког од тих бројева у бројном низу (упоређивањем суседних бројева, бројање по један уназад, бројеви већи и мањи за један).

Увођења појма редног броја. Бити "први у реду", "последњи у реду", "бити у средини", појам "бити други у реду".

Старија група

Уочавање квантитативних односа и усмеравање посматрања и опажања деце на квантитативне односе међу предметима и појавама у непосредној околини. Поред тактилног опажања, користити и остале чулне модалитете. Применити конкретне предмете да би се уочиле сличности и разлике. Увести класификацију (груписање) на основу различитих својстава (боја, облик, величина, употреба, намена и сл.).

Скуп. Функционални еквивалент скупа. Посматрање и уочавање групе предмета и појава у околини као природних група.

Формирање појмова. Једнако, неједнако, мање - више. Процењивање вршити најпре одока. Вршити настављање бројних скупова. Уводити децу у поимање скупа као целине. Поред предмета за свакодневну употребу, користити и друга средства и материјале. Именовати и груписати, на пример, биљке, воће, поврће, украсне биљке, зимзелено и листопадно дрвеће и др.

Величине. Уочавање и именовање различитих просторних димензија предмета, њихове тежине и запремине кроз игре и примерене задатке (нпр. донеси дужу оловку, узми краћи штапић, ширу траку и сл.). Затим, користити мере: литар, килограм (демонстрирати продавницу, градњу куће, прављење колача).

Просторна оријентација и уочавање просторних односа (испред, иза, горе, доле, између, лево, десно). Уочавање односа у простору уз ослањање на дечје искуство у свакодневним ситуацијама. На готовом цртежу дете треба да доцртава или боји предмет који је у одређеном положају. Користити наставна средства и помагала за децу оштећеног вида.

Број као својство једнакобројних скупова и упознавање места сваког броја у низу природних бројева. Децу постепено упознавати са местом оваквог броја у бројном низу у оквиру прве десетице - и подстицати их да симболично представљају скупове и релације; фигуративно представљање (цртање предмета шематски, затим симболично (кружићи, тачке и сл.).

Геометријске фигуре. Лопта, коцка, круг, четвороугао и др. Уочавање и постепено диференцирање облика и других својстава (боја, величина и сл.). Упоредивање облика лопте, коцке, тако што их деца обликују од различитог материјала (изрезују облике круга, квадрата, троугла од различитог материјала). Користити разне спонтане и усмерене геометријске игре које иницирају комбиновање облика и својства, као и решавање проблематских задатака и проверу знања из ове области.

ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ

Задаци:

- развијање очуваних способности и стицање вештина спретности и снаге у кретању, координацији покрета, држању тела, групним и индивидуалним играма;

- стварање услова за нормалан раст, развој и унапређивање здравља деце, као и реализовање програма физичког развоја који одговара телесној развијености детета предшколског узраста;

- вежбање моторне и психомоторне активности детета, координације покрета, равнотеже и способности кретања;

- омогућавање деци оштећеног вида да доживљавају радост и задовољство дружења са вршњацима неоштећеног вида;

- развијање вештина кретања како би дете овладало простором, упознало околину и сопствено тело и развило потребу за изражавањем покрета;

- пружање помоћи детету у контролисању својих импулса, потреба и жеља, да развије брзину, окретност, издржљивост и сигурност, што ће му бити драгоцено за успешан почетак школовања;

- развијање хигијенских навика.

У одговарајућим хигијенским условима, васпитно-образовни рад треба усмерити, пре свега, на правилан физички развој и стицање и развијање културно-хигијенских навика. Навикавати децу да самостално одржавају личну хигијену, перу руке, лице, зубе, чисте нокте, да се правилно служе четком, чешљем, марамицом и другим личним хигијенским прибором; да одржавају чистоћу и уредност у простору у коме бораве и играју се, да правилно и самостално једу служећи се кашиком, виљушком и ножем, да се културно понашају за време јела. Да би се реализовали захтеви хигијенске и здравствене заштите деце; потребно је организовати редовне систематске прегледе и сталну сарадњу са офталмологом како би се пратио развој визуелног функционисања и правилног коришћења оптичких помагала код деце са остацима вида.

У неким клиничким облицима оштећења вида, као на пример миопија компликована са променама на очном дну, тапеторетиналне дегенерације и др., веома је опасно на часовима физичког васпитања изводити вежбе које изискују нагли покрет, скокове, нагле покрете главом, већи физички напор, ударце у главу, јер могу довести до одлепљења мрежњаче и проузроковати слепило.

Треба користити игре, јер се на тај начин врши позитиван утицај на општи тонус ЦНС и на функционално стање целог организма; она ствара позитиван утицај на емоционално стање, улива поверење у сопствене снаге. Зато треба организовати учешће деце оштећеног вида у колективним играма уз контролу васпитача.

Млађа група

Вежбе за развој мишића раменог појаса. Подизање и спуштање руку напред и у страну, скупљање и ширење руку у стојећем и седећем положају.

Вежбе за развој мишића трупа. Савијање трупа напред, назад, у страну и исправљање у стојећем и седећем положају. Вежбати развој мишића стопала: ходање по песку босих ногу, трави, шљунку, подизање на прсте, ходање на прстима, хватање малих предмета прстима стопала у седећем положају.

Игре - одржавање равнотеже у седећем положају; скупљање и испружање ногу и руку (у седећем положају, истовремено) испред огледала. Разне игре имитације и игре сарадње - кооперације.

Вежбе за развој вештине кретања - ходање и трчање (код слепих помоћу оријентира). Слободно ходање и трчање; трчање и ходање: брзо, споро, дугим и кратким корацима. Ходање и трчање око и између препрека.

Пењање, пузање, провлачење. Провлачење четвороношке, у чучњу, стојећи, лежећи, испод, кроз, између препрека; пењање на предмете, уз косо постављене лестве (висине до 1 m).

Бацање, хватање, гађање. Бацати лопту једном и обема рукама са замахом (одоздо и одозго, напред и увис). Ухватити лопту с обе руке. Котрљати лопту седећи, стојећи. Ударати лопту да одскаче до висине појаса детета.

Дизање, ношење, вучење, гурање. Дизати и носити различите лакше предмете (појединачно и групно). Гурати разне справе и реквизите групно и појединачно, на пример колица празна и са теретом. Возити дете у колицима, на санкама, на трициклу, вежбати дете да покреће педала, да манипулише управљачем, а слабовидо дете и да вози у одређеном правцу.

Пливање. Привикавање детета на плитку воду у базенима за децу; играње у води, седење у води и померање у седећем ставу, таласање рукама, млатарање ногама у води, чучање у води, лежање на леђима и потрбушке у води, ослањајући се рукама о дно. Ослобађати дете страха од воде и учити га правилном дисању.

Вежбе за развијање вештине организованог кретања и постављања. Развијати вештину и навику организованог постављања у формацију, ред један иза другог; једно поред другог, у ред по паровима. Кретање по један у реду и у паровима.

Средња група

Вежбе за развој мишића раменог појаса. Подизање и спуштање једне и обе руке напред, назад и у страну, кружење једном и обема рукама испред тела, ширење и скупљање руку. Покрете изводити у седећем положају уз коришћење реквизита и без њих и уз одговарајућу музичку пратњу.

Вежбе за развој мишића трупа. У лежећем положају потрбушке вежбати подизање главе и груди од тла. У седећем положају подизати једну и обе ноге; у лежећем положају на леђима подизати горњи део тела. У стојећем положају подизати, наизменично, једну и другу ногу.

Вежбе за развој мишића стопала. Ходање на прстима, петама, спољашњој ивици стопала; подизање на прсте, ходање по суженој површини, ходање по неравном терену, хватање ситних предмета прстима ногу, ходање по облим предметима.

Вежбе за развој вештине кретања. Ходање помоћу оријентира (звук, зид, ограда). Ходање: слободно, брзо, споро, преко ниских препрека уз и низ косину, по суженој површини на тлу и изнад тла, на пример на греди, појединачно, у колони, право, кружно, уз одговарајући ритам. Трчати и мењати путању; трчати на дати сигнал. Трчати слободно, брзо, споро, на прстима, четвороношке, по суженој површини, око, између, преко ниских препрека (уз помоћ васпитача), уз и низ косину, појединачно и у паровима, напред, кружно уз одговарајућу музичку пратњу.

Пењање, пузање, провлачење између препрека (групно, појединачно и у паровима). Пењање на предмете, уз окомите и косе лестве, на направама за пењање на дечјем игралишту. Пењање и спуштање низ степенице уз коришћење других направа; пузање у разним положајима (лежећи потрбушке, на леђима, помажући се ногама и рукама или само ногама, односно рукама), напред, назад, кружно, око, преко, испод и између препрека, по суженој површини, низ косину, појединачно и групно; провлачење четвороношке, чучећи, у почучњу, лежећи потрбушке, на леђима, бочно, испод, између и кроз препреке (појединачно, групно и у паровима).

Бацање, хватање, гађање (користити звучну лопту код следе деце). Бацати лопту једном и обема рукама, напред, увис, назад, са замахом, одоздо и одозго; бацати преко препреке у даљину и у висину; хватати са две руке са различитог растојања, бацати лопту увис обема рукама и хватати је; бацати увис једном и хватати обема рукама; ударати о тло, о зид и хватати, гађати, котрљати, убацивати са замахом одоздо и одозго у непокретан циљ. (За слепо децу циљ је озвучен.)

Дизање, ношење, вучење и гурање - потискивање. Дизање, ношење, појединачно и групно одговарајућих предмета; гурање различитих справа појединачно и групно; потискивање у паровима у седећем и стојећем положају; вући различите предмете, појединачно и у паровима.

Пливање. Играње у води; увежбавање леђног положаја у пливању, примена трбушног положаја у почетном пливању (вежбати уз помоћ васпитача).

Вежбе за развој вештине организованог кретања и постављања. Развијати навику постављања у ред по паровима, у више редова у круг, кретање у паровима, појединачно, напред, назад и кружно.

Старија група

Вежбе за развој мишића - раменог појаса. Подизање и спуштање једне и обе руке

(напред, назад и у страну; кружење с једном и обема рукама испред трупа; ширење и скупљање руку (покрете изводити у стојећем и седећем положају са реквизитима или без њих, уз одговарајућу музичку пратњу).

Вежбе за развој мишића трупа. Савијање трупа напред и у страну у стојећем и седећем положају; у лежећем положају потрбушке подизати горњи део тела; савијати у једну и другу страну; у седећем и лежећем положају подизати једну и обе ноге заједно. У лежећем положају подизати горњи део тела; у стојећем положају подизати једну па другу ногу. Све вежбе изводити са и без реквизита.

Вежбе за развој мишића стопала. Подизање на прсте, ходање на прстима, петама и спољашњој ивици стопала по неравном терену, по облику предметима, прстима ногу дизати и преносити предмете са једног места на друго.

Вежбе за развијање навика кретања - ходање и трчање. Ходање помоћу оријентира (звук, зид ограда, стаза), ходање слободно, ходање брзо, споро, тихо тремо, дугим и кратким корацима, у чучњу, четвороношке, са високим дизањем ноге и колена низ и уз стрму равну, по суженој површини и малој висини, ношење предмета на глави, у рукама, изнад главе, испред тела, око и између препреке, кружно, вијугаво, појединачно и у паровима, уз музичку пратњу. За ходање користити различите подлоге (земља, трава, коцка, асфалт, бетон).

Слободно трчање. Тихо, споро са дизањем колена, дугим и кратким корацима, уз и низ косину, по суженој површини, око, између и преко препреке, појединачно, групно, право, вијугаво и уз музику.

Пењање, пузање, провлачење. Провлачење четвороношке у чучњу, лежећи потрбушке, на леђима, бочно, испод и кроз препреке, појединачно и у паровима, са ношењем предмета.

Пењање. Уз благу падину, пењање по лествама (помажући се рукама и ногама), по суженој површини уз гурање реквизита по тлу, појединачно и у паровима, око, између и испод предмета.

Бацање, хватање, гађање. Бацање лопте (озвучене код следе деце) удаљ, увис, преко препреке, једном руком, обема рукама, замахом одоздо, одозго, хватање једном и обема рукама, гађање, котрљање, убацивање директно са замахом одозго.

Дизање, ношење, вучење, гурање - потискивање. Групно и појединачно дизање и ношење одговарајућих предмета, гурање појединачно и групно разних справа; вучење предмета; надвлачење групно и у паровима, потискивање у паровима, у стојећем ставу и седећи.

Санкање. Санкање по равном тлу, вучењем низ падину лежећи потрбушке.

Пливање. Елементарна обука деце у пливању, леђни и трбушни положај уз помоћ васпитача.

Вежба за развој вештине организованог постављања и кретања. Деца се самостално постављају у ред по један, по паровима, у више редова, у круг; кретање у паровима, појединачно, напред, кружно. Вежбати децу да марширају уз музику.

ЛИКОВНО ВАСПИТАЊЕ

Задаци:

- постепено упознавање ликовног материјала и основне ликовне технике;
- омогућавање деци прелазак из фазе шарања у фазу елементарног приказивања;
- развијање стваралачких способности кроз ликовно приказивање емоционалног односа према стварности;

- развијање визуелног и тактилног опажања и указивање на богатство облика и боја у стварности која их окружује;
- развијање доживљајних и имагинарних способности које ће омогућити развој дечјих самосталних активности;
- развијање елемената културних, хигијенских и радних навика;
- оспособљавање деце да потпуније овладају елементарним ликовним техникама и успешније користе ликовни материјал;
- постизање целовитијих и конкретнијих решења кроз ликовну обраду појединих тема, како би се кориговали недостаци развоја изазвани оштећењем вида;
- упознавање деце са остацима вида са богатством боја и облика у визуелној стварности и са њиховим складним редом и мером.

Млађа група

Задаци ликовног васпитања у млађој групи остварују се у следећим ликовним подручјима: цртање, сликање, вајање.

Цртање. Деца са остацима вида треба да на великом формату папира развијају моторику руку и координацију око - рука. Треба увежбавати слободно извлачење линија различите дебљине, положаја и дужине. Постепено прелазити на мањи формат и тражити од деце да кажу шта приказује шара коју су нацртали. Од материјала треба користити: фломастер, воштану креду у боји, воштане и дрвене бојице.

Вајање. Деца треба да упознају материјал и средства за пластично обликовање (пластелин, глина, песак, тесто, снег и сл.). У оквиру различитих активности вежбати са децом фину моторику руке и шаке. Примењивати игре у којима се користи материјал како би деца упознала својства и могућности одређених врста материјала (спонтано обликовање различитих форми).

Сликање. Упознавање сликарског материјала. Бојити површине различитом бојом, флекама ("мрљама") и постепено их водити до бојења једне ограничене површине. Вежбати код деце способност разликовања боја; именовање и препознавање (црвена, жута, плава, бела, зелена).

Средња група

Задаци ликовног васпитања остварују се у оквиру следећих ликовних подручја: цртања, сликања и вајања.

Цртање. Неговати код деце већу покретљивост руку и развијати координацију покрета, увежбавати руковање прибором; цртати јасне контуре и дефинисати облике (кружни, елипсасти и угласти).

Ради формирања непосредног чулног искуства цртати природне предмете, фигуру човека, животиња, птица у акцији, водећи рачуна о пропорцијама схеме, а симболе обогатити са више детаља. Потпуније приказивати предмете из околине, издвајањем и сређивањем предмета по одређеним својствима. Преко цртежа вежбати просторне релације.

Сликање. Са децом која имају остатке вида развијати осећање за боју, њен интензитет и њено слободније коришћење. Проширивање скала боја (црвена, мрка, наранџаста, љубичаста). Употребом боја и колористичких комбинација подстицати код деце машту и оптимизам. Покривати све површине бојом. Користити колаж као изражајно средство на папиру различитих тонова.

Вајање. Развијати спретност и прецизност прстију. Вајањем изражавати одређене

карактеристике предмета: облик, величину, боју. Потпуније обликовати људску фигуру користећи различите материјале и допунити плодовима, корењем, гранчицама и сл. Неговати синтетичко приказивање додајући ситне делове на крупније. На пример, додајући глину основној маси ради постизања вертикалне стабилности, а при том увежбавати обликовање људских фигура, животиња и предмета блиских дечјем интересовању. Користити даску за вајање као подлогу. Упоредити дечје радове и инсистирати на естетској процени и колективној корекцији и критици.

Старија група

Задаци ликовног васпитања остварују се у следећим подручјима: цртању, сликању, вајању, елементима примењене уметности и основима естетског процењивања.

Цртање. Деца треба да овладају покретима руке ради богатијег графичког изражавања и да упознају различите могућности примене хоризонталних, вертикалних, косих, кружних, танких и дебелих линија. Приказивање предмета и објеката из дечје непосредне околине, инсистирање на целовитости, прецизности и реалном односу пропорција. Деци дати задатак да илуструју пригодан текст. (Користити ликовни материјал као у претходним групама.)

Сликање. Кроз ликовни израз обogaћивати машту деце (радост, одушевљење, весеље, туга), а, при том, адекватно користити боју (код деце са остацима вида). Обогаћивање визуелног опажања треба постићи показивањем разних слика, дијапозитива, сликовница и сл. Радити колаж, апликације, мозаик и конструкције помоћу хартије.

Вајање. Код деце оштећеног вида развијати: интересовање за предмете, а вајањем и опипавањем савлађивати страх од предмета. Инсистирати на приказивању карактеристика и детаља одређеног предмета. Код деце развијати осећање за облик, простор, целовитост и пропорционалност. Код овог узраста је могуће постићи потпуније решење људске фигуре и способност постављања двеју или више фигура у међусобни логички однос. На пример: "Мама и ја" и сл. Користити глину, пластелин и сл., а вајати синтетички у једном комаду. Користити конструисање помоћу хартије (савијање, склапање, лепљење), конструисати бродиче, чамце, корпице, чаше, капе, кутије и сл.

Елементи примењене уметности. Од природног материјала који деца могу да сакупе у природи израђивати предмете који ће им доносити радост и задовољство. Од кромпира, шаргарепе, роткве и осталог материјала (плута, сунђер) израђивати шаблоне увећане за отискивање (слова, звезда и сл.). Користити разне амбалаже за израду куће, саобраћајних средстава, намештаја и сл.

Основи естетског процењивања. Организовати посету изложби дечјих радова. Учествовати у декорисању радне собе поводом прослава и празника. Указивати деци на лепо у непосредној околини (дрвеће, зеленило, одећа, намештај). Упућивати децу да процењују естетску страну својих и туђих ликовних радова.

МУЗИЧКО ВАСПИТАЊЕ

Задаци

- пружање помоћи деци оштећеног вида да схвате лепоту природе, људског рада, да доживе ведро расположење и да се припреме за разумевање музичког дела;
- постепено увођење деце у схватање лакших дечјих песама уз певање, кретање по такту музике;
- проширивање и богаћење ранијих музичких утисака и емоционално доживљавање музике;
- подржавање спонтаности дечјег музичког изражавања;

- развијање слуха и слушних опажаја, неопходних за оријентацију у простору;
- култивисање гласовних могућности деце да певају интонативно чисто, да правилно дишу и правилно и јасно изговарају речи;
- развијање и неговање гласа и оспособљавање деце за хорско и индивидуално певање.

Млађа група

За млађи узраст задатке треба реализовати у оквиру игре, слушањем, деци приступачне, квалитетне музике. Целокупни васпитно-образовни рад треба да прати весела и полетна музика.

Слушање музике. Да би се постепено остварио контакт са музиком, деца треба да слушају пригодну инструменталну и вокалну музику (пожељно је да пева васпитач). Користити ведру и полетну музику, а при успављивању успаванку. У току године треба предвидети за слушање око пет вокалних композиција.

Певање. Деца треба, у току године, да науче да певају око пет песама умереног темпа и трајања (од е-1 до а-1), четвртине и осмине, једноставне мелодије и ритам уз инструменталну пратњу или без ње. Затим, треба да овладају навикама слободног и естетског певања, без вике, да науче да правилно отварају уста и да правилно држе главу и тело. Неопходно је да вежбају узимање ваздуха између речи, певају нијансама (тише, јаче, брже, полагано). При избору песама треба водити рачуна да оне буду са савременом тематиком.

Музичке игре. У току године са децом млађе групе треба обрадити три до четири музичке игре, пре свега игре са певањем и лакше инструменталне композиције (корачнице). Могу се користити и већ научене песме и бројалице. Слушајући и доживљавајући ритмично, весело, музичко извођење дела, код деце се побуђује радост и саосећање са главним јунаком у песми. Та осећања она изражавају покретом, односно плесањем у музичким играма са певањем, јер дете своје покрете подређује разумљивом ритму музике.

Средња група

Слушање музике. Слушање композиције за млађе групе и препознавање по одсвираној и отпеваној мелодији. Предвидети за слушање пет нових композиција - вокалних и инструменталних; упознавање особина тона: висина, трајање, јачина, темпо.

Певање: Деца у току године треба да науче да певају око шест песама у обиму d, и h, у бржем темпу (четвртине и осмине). Вежбање правилног говора, држања главе и тела; вежбање узимања ваздуха између речи, певање са нијансама (тише, јаче...) певање умерено гласно без викања - вежбати самостално певање.

Музичке игре. Деца средње групе треба у току године да науче од пет до осам музичких игара уз обавезно понављање игара које су предвиђене за млађу групу. Са децом треба вежбати складно кретање у ритму музике са различитом јачином (јаче, слабије) и темпом (убрзано, успорено). Код једноставних плесних игара вежбати једноставне плесне покрете (лупкање једном и обема ногама, наизменично, појединачно кружење и са паром, држећи се за руке, час на једну час на другу страну и сл.). За време музичких вежби водити рачуна о усавршавању основних покрета: ходање, трчање, скакање. Уз музику развијати грациозност, спретност и смелост.

Старија група

Слушање музике. Деца старије васпитне групе треба да слушају вокалну (народну и инструменталну) музику. У току године предвидети за слушање десет композиција. Слушањем музике деца треба да упознају карактер композиција (весела, одлучна, тужна),

затим динамику композиције (гласно, тихо, умерено гласно), темпо извођења (брз, лаган, умерено брз), форму (корачница, успаванка, окретна игра или коло) и извођаче и саставе (дечји глас, женски, мушки хор, клавир, хармоника, виолина, труба, оркестар).

Певање. У току године треба предвидети да деца науче око осам до десет песама, али и да понове раније научене песме. Васпитач треба да одабере оне песме у чијим ритмовима преовладавају четвртине и осмине, повремено осмине са тачком и шеснаестине, односно једноставне мелодије без већих интервалских скокова. Деца овог узраста треба да стекну навику да се при певању држе правилно, да певају интонативно чисто, да обликују правилно уста при изговору самогласника, да јасно изговарају сугласнике, нарочито на крају речи. Децу треба, такође, оспособити да певају без напрезања, викања и гримаса, умерено јаким гласом, да држе правилно темпо и да правилно дишу. Затим, да започну и заврше песму сви заједно на знак наставника.

Музичке игре. У старијој васпитној групи музичке игре су претежно дидактичког карактера, јер се деци постављају конкретни задаци (извести мелодију, кретати се ритмички прецизно уз музику или изговарати текстове погодне за скандирање и бројалице). Музичке игре се одабирају са циљем да деца покретима изразе музику, њен карактер (ритам, темпо, динамику) и да упоредо са тим развијају и усавршавају своје покрете. Васпитач треба да одабере прикладну музику, доступну децјем схватању и доживљавању. Развијати код деце осећање за ритам и научити их да опажају разлике у трајању (половина, осмина, четвртина, шеснаестина). Дечја стваралачка активност, подстакнута музиком, може да дође до изражаја у њиховом певању, у речима, у импровизацији на удараљкама, у музичкој драматизацији и др.

ПРИПРЕМА ДЕЦЕ ЗА ПОЛАЗАК У ШКОЛУ

Задаци

У правовременом редоследном реализовању специјалног корективног рада и васпитно-образовног плана и програма са децом оштећеног вида предшколског узраста од три до седам година живота, за које време треба да се постигне оптималан ниво развоја психофизичке способности деце, потребне су припреме за полазак у школу. Из овога произлази задатак да се у последњих шест месеци боравка деце у предшколској установи обрати пажња на развој и усвајање знања, навика и умења, која су потребна за успешно овладавање садржајима почетног плана и програма у основној школи. У те задатке спадају специфичности развоја линија, слика, штампаних и писаних слова, визуелне перцепције код деце са остацима вида, тактилно-кинестетичке перцепције оријентације у микропростору уз упознавање основних елемената Брајевог писма.

Садржај

- Руковање прибором за писање - фломастерима и оловкама у боји, бојење једнобојних схематских цртежа оивичених дебљим линијама.
- Вишебојно бојадисање схематских цртежа.
- Једнобојно и вишебојно бојадисање схематских цртежа уз коришћење одговарајућих лупа и справа за увеличавање.
- Уцртавање елемената штампаних и писаних слова на простор листа свеске без граничних видних линија, са и без коришћења помоћних оптичких справа.
- Уцртавање истих елемената слова у ограниченом простору са видном линијом, са и без коришћења помоћних оптичких справа.
- Упознавање и уочавање елемената говора и њихово познавање у анализи и синтези реченице, речи и гласова.
- Анализа речи уз изналажење одговарајућег гласа на почетку, средини и на крају речи.
- Слагање слова у једноставне краће речи са два слога.

- Изналажење истих слова на штампаном тексту.

- Прецртавање штампаних слова једноставних графичких линија у свескама без линија, касније у свескама са јасним, дебљим оивиченим линијама за писање, користећи оптичка помагала.

- Познавање делова тела на себи и другима.

- Усавршавање механизованих покрета латерализације и сналажење у просторној и временској оријентацији.

- Децу са тежим оштећењем вида упознати са основном ћелијом Брајевог писма "шестотачком" и оријентацијом на њој, и то: на тачке у целини, на тачке левог реда, тачке десног реда, тачке горњег, доњег и средњег реда, према латерализацији и деловима тела на себи.

- Упознавање, оријентисање и именовање тачака на латерализованом простору шестотачке левог реда: горња, средња и доња лева тачка десног реда: горња, средња и доња десна тачка.

- Вежбање оријентације у комбиновању, постављању и именовању са поступним умножавањем тачака левог, са комбинацијом тачака десног реда.

- Упознавање и руковање наставним средством: перспективне таблице, шестотачке на којима се вежбају тактилно-кинестетички осети.

- Упознавање са постављањем чавлића и именовање тачака знакова Брајевог писма левог и комбинацијом десног реда у највећим шестотачкама величине од 10x7 cm.

- Вежбање комбинације знакова на мањим величинама шестотачака са постављањем тачака левог и додавањем тачака десног реда.

- Вежбе распознавања распореда тачака на узорној плочици Брајевог знака величине 4x7 mm и реализовање истог знака у постављању чавлића у простору реда шестотачке на наставном средству.

- Упознавање наставног средства "Топогностичке таблице" упоређивање и спаривање два иста графичка рељефна знака.

- Увежбавање препознавања и спаривања два иста знака у комбинацији од 6, касније и 12 знакова уз постепено усложњавање комбинација броја и распореда тачака у знаку шестотачке.

- Упознавање прибора за писање и вежбе руковање машином за писање Брајевог писма; постављање хартије у машину, окретање ваљка за промену реда, враћање ваљака машина на постављање за почетак писања реда; писање пуне шестотачке; коришћење постављања размака између словних знакова, писање тачака десног реда, постављање размака између редова; писање тачака горњег реда шестотачке, писање тачака средњег реда, писање тачака доњег реда са размацама између знакова; вежбе контроле написаних тачака.

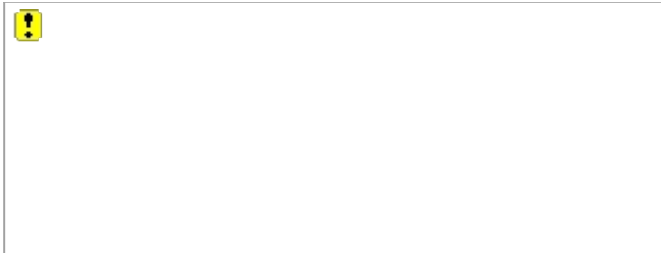
- Писање тачака левог реда са постепеним умножавањем тачака левог и десног реда:

- Писање једне тачке левог реда са постепеним умножавањем комбинација тачака десног реда:

- Писање комбинација две тачке левог реда са комбинацијом тачака десног реда:

- У оквиру васпитно-образовних активности усмерено увежбавање активне пажње, активне визуелне тактилно-кинестетичке перцепције. Усложавање дисциплине рада и отклањање егоцентричности понашања групе и појединца.

- Увежбавање дуже говорне комуникације са појединцем у групи. Побуђивати интерес за самосталним сазнањем и саморадњом, развијање стваралачке маште и подстицање интересовања за радом. Развијање како конкретног тако и апстрактног мишљења.

Следећи део